

**ДЕРЖАВНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ У ГАЛУЗЕВОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ XXI СТОЛІТТЯ: ЗАВДАННЯ ТА ШЛЯХИ
ІННОВАЦІЙНОГО ВИРІШЕННЯ**

В.А.Вергунов

У статті розглянуто проблеми та шляхи вирішення галузевим депозитарієм сільськогосподарської та лісотехнічної літератури – ДНСГБ НААН України – питань інформаційно-бібліотечного супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва та освітньої підготовки спеціалістів у XXI столітті.

Ключові слова: аграрний сектор, інформатизація, бібліографія, архівна справа, історія природознавства, інновації, збереження бібліотечних фондів.

**THE STATE SCIENTIFIC AGRICULTURAL LIBRARY OF THE NATIONAL ACADEMY
OF AGRARIAN SCIENCES OF UKRAINE IN INDUSTRY INFORMATIONAL SPACE
OF THE XXI CENTURY: THE TASKS AND WAYS OF INNOVATIVE SOLUTION**

In this article examines issues and solutions by industry depository of the agricultural and forestry literature – SSAL NAAS of Ukraine on information and library support of agricultural production research and educational training in the XXI century.

Keywords: agriculture, information, bibliography, archives, natural history, innovation, preservation of library resources.

Продовжуючи залишатися у новому тисячолітті провідним сектором економіки України, сільське господарство є не лише гарантом продовольчої безпеки, а й взагалі державності країни. Досвід провідних країн світу доводить, що без належного науково-освітнього забезпечення годі говорити про його достойний подальший розвиток. Однією з основоположних складових цього процесу є інформаційно-бібліотечне супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва. Координацію цих функцій, і особливо їхнє методичне наповнення, Постановою Кабінету Міністрів України № 1697 від 29 жовтня 2003 р. покладено на Державну наукову сільськогосподарську бібліотеку НААН України. Хоча в різних проявах такі завдання наша установа почала виконувати принаймні ще з 80-х рр. XIX ст. через свою предтечу у вигляді бібліотеки Харківського губернського земства. Пошук нових архівно доведених відомостей з цього приводу через закон збереження речовини: «ніщо не виникає з нічого і нікуди безслідно не зникає», а також для репрезентації діяльності бібліотеки продовжується останні п'ять років. Тому на сьогодні маємо дві відправні дати власної нової передісторії:

1) 23 листопада 1865 р. була організована Харківська губернська земська управа, створена на виконання затвердженого 1 січня 1864 р. Олександром II «Положення про губернські та повітові земські установи» і указу від того самого числа про введення його в дію у 33-х губерніях Європейської Росії та 2) бібліотека Харківського губернського земства з лютого 1899 р. розміщувалася в місті за адресою: вул. Сумська, 1/64, і у 304-му фонді Державного архіву Харківської області зберігається листування з агрономічним та економічним відділами, різними установами і губерніями, висилання брошур, плакатів та іншої сільськогосподарської літератури [1]. Однак, свою офіційну історію ДНСГБ НААН України продовжує відраховувати від наказу Наркомзему УСРР № 288 від 31.10.1921 р. про створення службової книгозбірні відомства [2], а як спеціалізована наукова бібліотечна установа відбулася відповідно до п. 2 постанови РНК УСРР № 154 від 22 травня 1931 р. «Про

організацію Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук» [3]. Щодо першої дати, то ще 2007 р. її поставлено під сумнів у спеціально підготовленій монографії до 75-річчя бібліотеки як наукової установи [4]. В основі власного переконання, що історія існування ДНСГБ НААН України не обмежується 1921 роком, аналіз репертуару перших 1007 книг, які стали початковим фондом для службової книгозбірки Наркомзему УСРР. За відмітками на їхніх перших сторінках було встановлено, що, принаймні, 127 видань безпосередньо стосуються діяльності Харківського губернського земства через агрономічний, економічний, переселенський відділи та його фітопатологічне й ентомологічне Бюро.

Проте як би там не було, знаходячись у форматі вислову стародавніх греків, що «вивчати історію – це як вступати до Егейського моря: крок, ще один крок, а потім безодня», фактично вже третє століття бібліотека працює виключно на благо нації, що населяє сучасні українські землі. Весь цей процес для потреб сільського господарства можна відстежити за зміною назв нашої бібліотеки і особливо її відомчої підпорядкованості. Вони доводять, що основна діяльність ДНСГБ НААН України завжди була зосереджена на інформаційно-бібліотечному забезпеченні виконання завдань з організації ведення агропромислового виробництва або державної політики стосовно села.

У цьому кожний зацікавлений може пересвідчитися, взявши за основу вищезгаданий підхід: 1899-1920 – бібліотека Харківського губернського земства; 1921-1931 – сільськогосподарська бібліотека Наркомзему УСРР (м. Харків); 1931-1935 – Наукова сільськогосподарська бібліотека Всеукраїнської академії сільськогосподарських наук (м. Харків); 1935-1941 – Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Наркомзему УРСР (м. Харків); 1941-1943 – сільськогосподарська бібліотека Комітету науково-дослідних інститутів Харківської міської управи; 1944-1947 – Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Наркомзему УРСР; 1947-1964 – Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Міністерства сільського господарства УРСР; 1965-1969 – Республіканська наукова сільськогосподарська бібліотека Міністерства сільського господарства УРСР; 1970-1988 – Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека Південного відділення ВАСГНІЛ (з 1971 р. функціонує у м. Києві); 1988-1990 – Республіканська наукова сільськогосподарська бібліотека Південного відділення ВАСГНІЛ; 1991-1993 – Республіканська наукова сільськогосподарська бібліотека Української академії аграрних наук; 1994-2003 – Центральна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН; 2003 р. і дотепер – Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України.

У ХХІ ст. Україна вступила з такими показниками розвитку свого сільського господарства: воно виробляло 35% валового продукту, в ньому було зайнято 29% населення країни і активно використовувалося 33% основних фондів [5]. 3 грудня 1999 р. Указом другого президента України «Про негайні заходи з прискорення реформування аграрного сектора економіки» було передбачено радикальні зміни в організації ведення сільськогосподарського виробництва на основі приватної власності на землю. Однак при цьому фактично залишалася притаманна радянській добі та сама система або вертикаль науково-освітнього забезпечення галузі для потреб ще колективного та планового ведення економіки на селі. У зв'язку із невідпрацьованим механізмом завершення реформування аграрного сектора та всіх його складових, країна вже десять років продовжує пошук свого оптимального вектора розвитку. Як наслідок, усі спеціальні бібліотеки галузі втратили свої позиції у притаманній їм функції впливу. Приміром, якщо 1990 р. кількість користувачів нашої бібліотеки становила 14 460, то 2007 р. досягла вже 5 742 особи. Відповідно кількість відвідувань з 84 508 зменшилася до 25 535, а книговидача 2007 р. досягла 176 175 одиниць на тлі звітних даних за 1990 р. – 336 205. Ще більш контрастні статистичні дані аналізу щорічного комплектування фондів. На 1990 р. – це 33 805, а на 2007 р. – лише 13 498 примірників нових надходжень [6]. У цій ситуації справа не тільки у проблемах належного бюджетного фінансування основних бібліотечних процесів щодо технічного переоснащення подальшого розвитку та кадрової складової, що привели, в першу чергу, до втрати престижу

професії бібліотекаря. А й головне – непродумана до кінця державна політика якщо до села, так і щодо бібліотечної справи. Та й усебічне засилля іноземного, включаючи Інтернет для потреб бібліотек, і процеси глобалізації суспільства в цьому не винні! Не створивши нічого власного, не зазираючи в уроки історії, незалежна Україна, зовні непомітно, вже дев'ятнадцять років нищить основу основ свого найбільшого здобутку, що визнано цивілізованим світом – перемоги на ниві національної науки та освіти. Яким чином це відбувається в реальному житті? Згідно із Законом про науку, її фінансування повинно становити 1,7% ВВП, а реально останніми роками досягло майже 0,3%. Дещо кращі показники були 2009 р. – 0,43% ВВП, але залишалися найнижчими в Європі. Реальні витрати коштів торік досягли 4,7 млрд. грн., або на 14,3% більше, порівняно з попереднім роком. Очевидно переваги від таких збільшень отримала НАН України. Бо галузева Академія практично не одержала коштів із додатково виділених урядом 12 млн. грн. на придбання новітнього наукового обладнання.

Враховуючи все краще з уже напрацьованого попередниками, максимально дотримуючись положень чинного законодавства і особливо Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», а також відповідних указів, постанов і розпоряджень президента України та уряду для подолання всіляких проблем, що виникають у процесі здійснення основних функцій, на початку XXI ст. ЦНСГБ НААН України здійснила якісні стратегічні зміни щодо достойного існування в галузевому інформаційному просторі. Такі зміни, в першу чергу, потрібні нашій державі, що своєму аграрному сектору теж доводить необхідність якісної перебудови для сталого розвитку. Серед перспективних проєктів, які можуть піднести вітчизняне сільське господарство на новий якісний рівень, слід виділити модель аграрного виробництва, коли на потреби рослинництва передбачається 40-50 %, тваринництва – 25-35 %, на переробку – 15-25 % і біопереробку – 10-20 % [7].

Основоположним документом для всіх наших змін стала Постанова Президії Української академії аграрних наук від 26 квітня 2001 р. (протокол № 7) «Про виконання Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України». Її завдання фактично якісно наповнили рішення Загальних зборів УААН у березні 2001 р. про включення тоді ще ЦНСГБ до переліку науково-дослідних інститутів Відділення регіональних центрів АПВ. Згідно із вищезгаданою постановою, наша бібліотека отримує всі організаційно наповнюючі якісного виконання спеціальних галузевих наукових досліджень, а саме:

- створюється Центр історії аграрної науки для проведення комплексних наукових досліджень «Історія аграрної науки та біографістика» згідно з державним замовленням, а також ще два Центри: бібліотечно-інформаційних технологій та наукової обробки і документного забезпечення та збереження наукових фондів;
- засновується нова історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії»;
- із метою методичного та інформаційно-бібліографічного забезпечення регіональних центрів наукового забезпечення АПВ розпочинає видаватися «Бюлетень ЦНСГБ УААН»;
- за фінансової підтримки Міністерства аграрної політики України при Інституті післядипломної освіти організуються постійно діючі курси бібліотечних працівників галузі;
- відкривається аспірантура за спеціальністю «історія науки та техніки»;
- у друкованому органі УААН – журналі «Вісник аграрної науки» вводяться рубрики: «інформативно-бібліотечне забезпечення АПВ» та «історія сільськогосподарських наук», а також у Реферативному журналі «АПК України» – «історія аграрної науки»;
- відкривається філія ЦНСГБ УААН у Міністерстві аграрної політики України»;
- розробляються необхідні документи на відновлення спеціальності «історія сільськогосподарських наук» у Переліку по захисту дисертацій ВАК;
- приймається рішення щодо створення віртуальної сільськогосподарської бібліотеки через електронний зведений каталог сільськогосподарських бібліотек України;

– розробляється програма збереження, реставрації і консервації фондів бібліотек України, які становлять національне надбання.

На сьогоднішній день можна стверджувати, що все передбачене було не лише виконано, а й з окремих позицій і перевиконано. Особливу цінність або гордість в такому вбачаю на фоні того, що фактично жодна копійка бюджетних коштів, крім соціальних виплат, передбачених вищезгаданою постановою Академії, додатково не було виділено. Не допомогла в цьому і спеціальна постанова Бюро Президії УААН від 16 червня 2005 р. (протокол № 6), що затвердила «Концепцію розвитку сільськогосподарських бібліотек України».

В унісон рішень Постанови Президії УААН від 26 квітня 2001 р. нами було зроблено:

– ініційовано повернення спеціальності «історія сільськогосподарських наук» до Переліку спеціальностей ВАК України та розроблено її паспорт;

– до відкритої наказом № 695 від 22.10.2001 року Міністерства освіти та науки України аспірантури за спеціальністю 07.00.07 – «історія науки і техніки» 2006 р. офіційно наказом № 353 від 5.05.2006 р. відкривається нова спеціальність 06.04.01 – «історія сільськогосподарських наук», а наказом № 480 від 26.06.2006 р. дозволяється разовий набір до докторантури за спеціальністю 07.00.07 – «історія науки і техніки». Згодом починає функціонувати докторантура за спеціальностями 06.04.01 – «історія сільськогосподарських наук» та 07.00.07 – «історія науки і техніки» згідно з наказом № 945 від 24.10.2007 р. на рішення Атестаційної комісії Міністерства освіти і науки України від 24.10.2007 р. (протокол № 4 (п. 3 – п. 6));

– спільно із Дніпропетровським національним університетом, відділенням історії та методології освіти, науки і техніки АН Вищої школи України, Комісією з історії науки і техніки Наукового товариства ім. Т.Г. Шевченка бібліотека видає збірник наукових праць «Історія української науки на межі тисячоліть», що Постановою Президії ВАК України від 11.04.2001 р. № 5-05/4 включено до Переліку фахових з історичних наук;

– відповідно до наказу ВАК України від 2 липня 2004 р. № 452, відкривається спеціалізована вчена рада К 26.373.01 із захисту кандидатських дисертацій за спеціальністю 07.00.07 – «історія науки і техніки»;

– згідно з рішенням Атестаційної комісії Міністерства освіти і науки України від 16.12.2004 р. (протокол № 5-12-6), вчена рада нашої бібліотеки отримала право присвоювати вчене звання професор;

– за участі науковців бібліотеки було розроблено Закон України «Про концепцію розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні» (№ 5035 від 26.01.2004 р.), що затвердив Комітет із питань культури та духовності Верховної Ради України;

– 2005 р. засновано нові бібліографічні серії «Члени-кореспонденти Національної академії аграрних наук України» та «Землепорядна наука», а 2009 р. – «Іноземні члени Національної академії аграрних наук України»;

– згідно з постановою Президії ВАК України від 12 квітня 2007 р. № 1-05/4, електронне наукове видання бібліотеки «Історія науки і біографістика» внесено до Переліку електронних фахових видань з історичних та сільськогосподарських наук;

– через Постанову Бюро Президії УААН від 21 серпня 2007 р. (протокол № 8) завідувачів бібліотек науково-дослідних установ Академії зобов'язано ввести до складу їхніх вчених рад для більш змістовного виконання своїх функцій, що максимально наближені до запитів наукових працівників;

– 2009 р. разом із Національною бібліотекою України імені В.І. Вернадського НАН України засновано нову бібліографічну серію «Академіки та член-кореспонденти НАНУ для сільського господарства»;

– 2009 р. розроблено та затверджено президентом НААН України академіком М.В. Зубцем «Положення про національну сільськогосподарську бібліографію»;

– Постановою Президії УААН «Про державну атестацію Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук» від 23 грудня 2009 р.

(протокол № 20) нашу бібліотеку переведено до категорії «А» в Державному реєстрі наукових установ, яким надається підтримка держави. До цього реєстру ДНСГБ НААН України віднесено на підставі наказу № 771 з 18 листопада 2003 р. та згідно зі свідоцтвом НГ № 00305 Міністерства освіти і науки України.

Усі напрацювання співробітників бібліотеки та методично підпорядкованої мережі, завдяки організаційним змінам і доповненням до них у питаннях становлення і розвитку сільськогосподарської науки, освіти та техніки в Україні, можна розглядати як ексклюзивний і навіть інноваційний підхід в системі класичної бібліотечної роботи, коли книга – це не лише об'єктивне джерело вивчення історії, а й інформаційний ресурс для визначення перспектив подальшого розвитку суспільства, що, в такому форматі сприйняття, підносить на новий щабель діяльність спеціальних бібліотек. Документним підтвердженням написаного деякою мірою може стати внесення відомостей до Державного реєстру свідоцтв про реєстрацію авторського права на твір через Державний департамент інтелектуальної власності Міністерства освіти і науки України видань, підготовлених при ДНСГБ НААН України, починаючи з 6.02.2009 р. Серед перших три авторські монографії: «Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН: історія і сьогодення» (К., 2007, 280 с.; свідоцтво № 27603), «Нариси історії аграрної науки, освіти та техніки. Ч. 2» (К., 2008, 568 с.; свідоцтво № 27604) і «Професор Сльозкін Петро Родіонович (1862-1927)» (К., 2007, 180 с.; свідоцтво № 27602). 19.10.2009 року було одержано свідоцтво № 30685 на книгу «Професор Віленський Дмитро Гермогенович (1892-1960): бібліографічний покажчик праць за 1916-1961 рр., а 1.03.2010 р. ще на дві книги: «Агрономія і становлення науки про тваринництво на теренах України та Франції (друга половина XVIII – 1920 рік)» (свідоцтво № 32261) та «Полтавське дослідне поле: становлення і розвиток сільськогосподарської дослідної справи в Україні (до 125-річчя державного дослідництва в агрономії та тваринництві)» (свідоцтво № 32260). Ця наша діяльність з реєстрації авторських прав на інтелектуальну власність активно продовжується. 20.07.2010 р. одержано свідоцтво № 34180 на базу даних «Електронний каталог Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААНУ – «Украгротек» («ЕК ДНСГБ НААНУ – Украгротек»), а 10.08.2010 р. одержано свідоцтво № 34466 на базу «Національна інформаційна база даних з історії започаткування, становлення та розвитку науково-дослідних установ, організацій УААН, Мінагрополітики України та навчальних закладів аграрного профілю».

Для успішної репрезентації власної ексклюзивної наукової продукції наша бібліотека, одна із перших в системі НАН України, відповідно до Закону України «Про охорону прав на знаки товарів і послуг» 27 липня 2009 р. отримала свідоцтво № 110257 про реєстрацію в Державному реєстрі свідоцтв України за чотирма індексами міжнародної класифікації товарів (кн. 16, 35, 41, 42)

Питання розвитку наукових підходів і головне – впровадження практичних результатів для потреб інформаційно-бібліотечного супроводження наукового забезпечення агропромислового виробництва країни в новому тисячолітті координує спеціально створений у квітні 2001 р. Центр бібліотечно-інформаційних технологій та наукової обробки ДНСГБ НААН України. Що ним було зроблено за дев'ять років? По-перше, кінець минулого століття бібліотека зустріла з трьома комп'ютерами, з яких два – не працювали. На сьогодні, виключно за позабюджетні кошти, комп'ютерний парк бібліотеки перевищує цифру 50. По-друге, всі вони з 11.04.2007 р. об'єднані в єдину локальну мережу через потужний сервер, що запрацював 27.12.2006 р. По-третє, наповнення інформацією з боку працівників електронного каталогу відбувається з 17.07.2006 р. вже за допомогою придбаної ліцензійної програми ІРБІС, на відміну від її незрозумілої версії, що була встановлена у листопаді 2000 р. По-четверте, всі новонаходження не тільки каталогізуються у цій програмі, а й доступні для користування на спеціально розробленому web-сайті бібліотеки – <http://www.dnsgb.kiev.ua>. Наступне – для розширення доступності до фондів у системі сучасних інформаційних можливостей, згідно з рішенням вченої ради ДНСГБ НААН України від 30.03.2009 р. (протокол № 3), а також розробленої інструкції «Про впровадження

штрихкодуювання в ДНСГБ УААН», розпочали активно запроваджувати цей процес як стосовно нових, так і вже раніше скомплектованих книжкових фондів [8]. По-шосте, з минулого року обладнали комп'ютерами для читачів приміщення, де розміщується каталог, а також головну читальну залу та другу читальню, де зберігаються видання XIX ст., віднесені до категорії національного надбання. По-сьоме, всі накопичені інформаційні ресурси, доступні для репрезентації через сучасні засоби комунікації, стали першоосновою пілотного проекту віртуальної сільськогосподарської бібліотеки, яку вперше презентували на розширеному зібранні вченої ради 30 червня 2010 р. Таким чином, мовби логічно завершився перший етап технологічного переоснащення ДНСГБ НААН України в системі визначеної нами і підтвердженої державою стратегії подальшого розвитку установи для потреб інноваційного розвитку.

За новоствореним у квітні 2001 р. Центром документного забезпечення та збереження наукових фондів ДНСГБ НААН України, в основному залишені притаманні бібліотеці класичні функції в діяльності. Серед його новацій – активна копітка праця щодо відбору та організації системи збереження видань, які віднесені до категорії національного надбання. Разом із бібліотеками методично підпорядкованої мережі, згідно з ініційованими нами відповідними наказами по НААН України (№ 74 від 23 липня 2007 р.) та Міністерства аграрної політики України, упродовж 2007–2008 рр. проведені роботи з виведення видань XVII ст. – до 1917 р. із загального фонду в окремі спеціально облаштовані приміщення і забезпечення згідно з ДОСТУ відповідних умов для їхнього збереження. Всі бібліотеки мережі готують каталоги такого типу видань. Згідно з нашим клопотанням до пункту 4 Постанови Бюро Президії Української академії аграрних наук від 21 серпня 2008 р. (протокол № 8), була введена заборона списання книжкового фонду особливо рідкісних і цінних видань без погодження з галузевим депозитарієм сільськогосподарської і лісотехнічної літератури – ДНСГБ НААН України.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 1038-р фонд видань сільськогосподарської тематики XIX ст. ДНСГБ НААН України віднесений до категорії національного надбання із відповідним бюджетним фінансуванням на його репрезентацію. Міністерство освіти і науки України своїм свідоцтвом АА № 117 від 18.09.2009 р. теж це засвідчило. Фонд налічує 3263 примірники книг вітчизняної літератури вартістю 353087,69 грн., 55 назв періодичних видань (4947 прим.) та 3 назви газет (784 прим.). Кількість іноземної літератури становить 600 примірників книг вартістю 4278,85 грн., у тому числі виданих 9 мовами: німецькою – 411; французькою – 98; англійською – 56; польською – 21; чеською – 8; по два примірники голландською і латиною; і по одному примірнику – італійською і фінською. В наявності 14 назв іноземних періодичних видань (384 примірники), у тому числі німецькою мовою – 8 примірників, французькою – 5 примірників, англійською – один примірник. У фонді 3 назви іноземних газет (182 примірники), у тому числі виданих німецькою – два примірники і один примірник французькою мовою.

На поточний рік запланована підготовка видання покажчика «Колекція фонду видань, випущених у XIX ст. з сільськогосподарської тематики, внесеного до Державного реєстру наукових об'єктів, що становлять національне надбання». З метою надання повнішої інформації опис книг здійснюватиметься за розширеним принципом, тобто за схемою науково-бібліографічного опису, який враховуватиме максимально основні та факультативні елементи, зберігатиме графіку написання твору (літери, що вийшли з ужитку, частково будуть замінені літерами сучасного алфавіту), розкриваючи зміст видань, з різними примітками тощо. При цьому буде приділено увагу особливостям, притаманним тиражу, а книгознавчий аспект (поліграфічні особливості, наявність дарчих написів і помилок тощо) укладачами не враховуватиметься. Увесь матеріал буде переглянуто *de visu*. Бібліографічний покажчик буде створений за типом каталогу, у хронологічному порядку, за алфавітом прізвищ авторів і назв творів. До покажчика також увійдуть книги та збірники іншими мовами.

Усе перераховане, що нами було практично втілено впродовж 2001-2010 рр., сегментно вписується в різноманіття бібліотечних інновацій відповідно до трьох їхніх основних аспектів, а саме: технологічного, функціонально-змістовного та комунікативно-соціального [9]. До речі, Національна академія аграрних наук України на шляху до утвердження інноваційної моделі для потреб галузевого дослідництва пройшла вже два етапи: перший (2001-2005) – пошук шляхів інноваційної перебудови наукових установ НААН України за ринковими принципами; другий (2006-2010) – створення науково-методичних засад інноваційного розвитку аграрної науки; і визначила третій (2011-2015) – забезпечення підвищення інноваційного потенціалу аграрної науки та інтеграції інноваційних досягнень в індустріальні сегменти наукоємного ринку АПК. Попри те, що ДНСГБ НААН України теж повинна бути складовою цього процесу досліджень, на які 2004-2005 рр. з боку УААН та Мінагрополітики України було виділено 120 тис. грн., а 2007-2009 рр. вже 476 тис. грн. тільки Інституту інноваційного провайдингу НААН України [10]. Наш шлях до запровадження інновацій у бібліотечний процес проходив своїми етапами і виключно за рахунок позабюджетних коштів, включаючи навіть спонсорські. На початковому етапі основу позабюджетних надходжень, а це близько 150 тис. грн., крім виконання робіт з підготовки тематичних добірок, послуг ксерокопіювання, становили кошти від реалізації ексклюзивного видання бібліотеки, що видається з 1999 р. – реферативного журналу «Агропромисловий комплекс України». За своїм форматом він є єдиним в Україні і виходить щоквартально обсягом 20 ум. др. арк. Було змінено підхід щодо його широкої репрезентації у фаховому середовищі. Як результат, протягом 2004-2007 рр. журнал виявився вдалим інвестиційним проектом для технічного переоснащення бібліотеки або реалізації положень Постанови Президії УААН від 26 квітня 2001 року. З одного боку, він виконував свою основну функцію щодо створення «вторинної» наукової продукції та інформованості науково-освітнього галузевого середовища, а з другого – як елемент інновації та фінансове підґрунтя їхнього запровадження бібліотекою. Таким чином, перший етап до утвердження інноваційної моделі для інформаційно-бібліотечного супроводження галузевого дослідництва, як і у випадку з НААН України тривав теж протягом 2001-2005 рр., але за своїм змістом відповідав її другому етапу, а саме – створенню науково-методичних засад інноваційного розвитку. Таким чином, нами було розроблено і головне – затверджено науково-методичні засади в питаннях інформатизації бібліотечних процесів у вигляді «Концепції» не тільки для системи галузевої Академії, а ще й наприкінці 2009 року подано на розгляд Колегії Міністерства аграрної політики України для всієї галузі. 30 вересня 2009 р. такого типу документ, але стосовно всієї бібліотечної галузі країни, був переданий особисто прем'єр-міністру України Ю.В. Тимошенко на розширеному засіданні уряду у вигляді проекту «Про концепцію розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні» [11].

Другий етап щодо запровадження нашою бібліотекою інноваційної моделі припав на 2005-2010 рр. і був присвячений пошуку шляхів інноваційної перебудови бібліотеки і підпорядкованої їй мережі. Головною особливістю цього є розуміння, що класичну діяльність щодо збереження й обслуговування читачів ніхто з нас не знімає, і вона за своєю сутністю ніяк не може бути предметом інновацій. Фінансовою основою такого пошуку і стала розгортаюча спеціальна дослідницька робота, що знайшла розуміння і головне – додаткове грошове наповнення з боку Міністерства аграрної політики України, Державного комітету України з водного господарства і навіть Української академії аграрних наук. Таким чином, усі творчі напрацювання, передусім як пошукові, успішно інноваційно «спрацювали» для подальшого розвитку бібліотеки, а також зміцнення її матеріально-технічної бази вже на другому етапі. Окремо у цьому зв'язку стоїть підвищення рівня знань та умінь у працюючих як безпосередньо в бібліотеці, так і у підпорядкованій мережі. Підготовка окремими з них кандидатських і навіть докторських дисертацій розширили їхні можливості опанувати новітні комп'ютерні технології. З'явився інтерес до творчої діяльності на благо установ, де вони працюють. Тому підготовку фахівців вищої кваліфікації, а протягом 2000-2010 рр. при

нашій установі підготовлено 60 кандидатських та 2 докторські дисертації, можна розглядати як функціонально-змістовний аспект інновацій ексклюзивного характеру.

Починаючи з 2009 р., нами досить успішно відпрацьовується ще один аспект інновацій комунікативно-соціального характеру. Його основне завдання – підвищення ролі й місця власної бібліотеки і підпорядкованої мережі в житті суспільства. Хоча і до цього року ми досить успішно, в межах власних фінансових можливостей, таке робили через: 1) проведення конференцій, семінарів, читань (навіть міжнародного рівня), 2) видання бібліографічних серій, монографій, статей, методичних рекомендацій, двох збірників наукових праць віднесених ВАК України до фахових, РЖ «АПК України», «Бюлетеня ДНСГБ НААН України» та ін.; 3) підготовку фахівців вищої кваліфікації; 4) проведення спеціальних наукових досліджень за замовленням державних інституцій.

Серед перспективних проєктів, переважно комунікативно-соціального характеру, можна назвати ініціативно розпочату нами 2010 р. роботу з архівного зберігання документів. Із цією метою вже три роки при бібліотеці функціонує окремий науковий підрозділ – сектор архівів, до обов'язків якого входять зберігання і репрезентація: 1) документів виключно за основною діяльністю нашої установи; 2) особистих архівів відомих учених природознавців України; 3) документи про основну діяльність Центру науково-технічної інформації та маркетингу в агропромисловому комплексі України «Інформагропром»; 4) наукові звіти з договірної тематики Міністерства аграрної політики України часів незалежності; 5) атестаційні справи здобувачів наукових ступенів кандидата і доктора сільськогосподарських наук ВАК України. Всі п'ять блоків є не лише інформаційним ресурсом, а й мають перспективу стати інвестиційно та інноваційно привабливими.

Однак робота щодо широкої репрезентації іноземних видань, що зберігає наша бібліотека та методично підпорядкована мережа за допомогою посольств, акредитованих у Києві, вже виявилася не лише успішною, а й перспективною. Її результатом стало заснування 2008 р. нової бібліографічної серії «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю». На сьогодні вийшло друком два видання, присвячені польській книзі [12], готується ще два стосовно франкомовних і німецьких видань. Головне, що налагодження тісних взаємовигідних зв'язків із культурним блоком, наприклад Республіки Франції, дозволило отримати грант на підписку новітніх галузевих наукових журналів цієї країни та 300 нових книжкових видань, а також від німецьких колег. Крім того, Посольства Франції, Німеччини та Ізраїлю додатково виділили кошти на заміну застарілого обладнання читальної зали та запропонували реальну матеріальну допомогу на перспективу за іншими напрямками. Все разом дало змогу репрезентувати можливості наших фондів у цих країнах на новому рівні та стати другим культурним центром згаданих посольств у Києві.

У цьому зв'язку не менш привабливими і навіть, в окремих випадках, прибутковими є наші дев'ять біобібліографічних серій. Як і у випадку із РЖ «АПК України», вони всі разом у ХХІ ст. успішно реалізують завдання щодо створення Національної сільськогосподарської бібліографії. Розробивши для кожної серії ексклюзивний підхід до подання матеріалів, максимально підключаючи як співвиконавців для підготовки бібліотеки методично підпорядкованої мережі, нами було видано за позабюджетні кошти (90 %) протягом 2000 – 2010 рр. 157 книг. За окремими серіями: 1) «Академіки НААН України (заснована 1998 р.) – 51 книга; 2) «Члени-кореспонденти НААН України» – 7; 3) «Іноземні члени НААН України» – 1; 4) «Землевпорядна наука» – 1; 5) «Біобібліографія вчених-аграріїв України» (заснована 1998 р.) – 32; 6) історико-бібліографічна серія «Аграрна наука України в особах, документах, бібліографії» – 41; 7) бібліографічна серія «Іноземна сільськогосподарська книга у фондах ДНСГБ НААН України та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю» – 2; 8) науково-допоміжні ретроспективні, біобібліографічні покажчики, бібліографічні довідники (починаючи з 2001 р.) – 22; 9) «Академіки та члени-кореспонденти НААН України для сільського господарства» – 1 книга.

Для розгортання такої форми інновацій в нагоді буде розроблений нами і прийнятий 2009 р. Міністерством аграрної політики України стандарт «Одномовний сільськогосподарський тезаурус».

Загалом усі напрацювання за 2001-2010 рр. дали підстави Президії Національної академії аграрних наук України запропонувати нашій бібліотеці, починаючи з 2011 р., очолити на п'ятирічку виконання окремої підпрограми 4 «Наукові основи інформаційно-бібліотечного забезпечення досліджень у галузях агропромислового виробництва» у загальноакадемічній програмі 41 «Наукові основи ефективного використання інновацій в агропромисловому виробництві з урахуванням загальних особливостей регіону» (Трансфер інновацій). Вона включає в себе три складові: 1) 04-01 (41.04/98) «Удосконалення інформаційно-бібліотечної та бібліографічної діяльності бібліотек системи НААН України»; 2) 04.02(41.04/09) «Оптимізація інформаційного та бібліотечно-бібліографічного обслуговування користувачів сільськогосподарської науково-технічної інформації в Україні для інноваційних потреб» та 3) 04.03 (41.04/09) «Історія започаткування, становлення та розвитку сільськогосподарської дослідної справи в Україні». Таким чином, разом із НААН України наша бібліотека входить у третій етап утвердження інноваційної моделі в системі аграрної науки для «...перетворення сільського господарства України в інвестиційно привабливу галузь економіки, щоб забезпечити залучення коштів на операційні витрати для виконання технологій та інвестицій для оновлення основних засобів виробництва» [13].

Поділяючи доречність вислову А.П. Чехова, що «національної таблиці множення не існує», без допомоги фахівців провідних бібліотек України, а також колег освітян ДНСГБ НААН України не в змозі успішно реалізувати навіть найуспішніші ситуаційні інноваційні проекти. Крім того, потрібна всебічна державна підтримка з боку не лише профільного міністерства, а й Міністерства культури і туризму України, що законодавчо повинні весь цей процес забезпечити. На жаль, у цьому питанні все знаходиться у форматі відомої байки І.А. Крилова «Лебідь, рак і щука». Як наслідок, ми робимо помилки, до яких нас спонукає дійсність. Серед прикрих хочу виділити нашу ініціативу перевести працюючих у бібліотеках та інститутах Академії з посад бібліотекарів на посади наукових працівників з метою підвищення заробітних плат та соціальних гарантій. Але вислів В.С. Черномірдіна, «хотів як краще, а сталося як завжди!» в українських реаліях знову підтвердився. «Недалекоглядні» керівники окремих інституцій, порушивши «Статут» наукової установи, не тільки зробили навпаки, а й навіть спробували ліквідувати в себе бібліотеку як окремий структурний підрозділ. Практично в кожному з таких випадків прийшлося застосовувати методи «адміністративного впливу» через керівництво Академії. Але таким «ініціативам» з боку керівників, що досить часто змінюються, в першу чергу на дослідних станціях, які розташовані в сільських місцевостях з їхнім високим рівнем безробіття та кадровими проблемами, не дивуюсь. Крім того, залишаються і надзвичайно проблемні питання загальнодержавного значення, що потребують негайного вирішення. Серед найбільш важливих – комплектування фондів через обов'язковий примірник, що виконується тільки для нашої галузі за кращих часів на 45 %. Про створення якої електронної сільськогосподарської бібліотеки може йтися в цій ситуації, не кажучи вже про Національну сільськогосподарську бібліографію чи галузевий електронний каталог?! Багато запитань залишає виконання методичних функцій нашою установою. Вона теж, як і інформатизація, потребує значних фінансових витрат на послуги зв'язку, відрядження, видання рекомендацій, проведення спеціальних заходів і т.ін. Коштів з 2003 р. ніхто не виділяє! Відшкодовувати всі витрати через спецкошти бібліотеки з кожним наступним роком стає недоцільним і тим паче у світлі інноваційної привабливості. В цій ситуації російські колеги свою методичну діяльність зосередили в межах столичної області, а білоруси взагалі відмовилися і перевели все в економічно вигідні для себе важелі.

Навіть із часом важко налаштуватися на позитив, коли все те, про що написано і побудовано на принципах науковості в класичній бібліотечній діяльності, навіть усупереч логіці – «еволюції не за Дарвіном», дало змогу нашій установі увійти у світ трансферу

інновацій, чомусь спонукає Міністерство культури і туризму України та Українську бібліотечну асоціацію через Кабінет Міністрів України вийти з урядовим законопроектом 3077 через зміни у Законі «Про бібліотеки і бібліотечну справу» її ліквідувати [14]. Це вдвічі образливо й незрозуміло, бо згідно з пунктом 9.10 Постанови Кабінету Міністрів України від 19 квітня 2006 р. (протокол № 17) «за значний внесок у забезпечення розвитку аграрної науки, високий професіоналізм та з нагоди 75-річчя від дня заснування як наукової установи» трудовий колектив ДНСГБ УААН нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. Сподіваюся, що згадані підходи щодо реформування бібліотечної галузі в Україні залишаться в історії, а ближчим часом вона нарешті отримає зрозумілий план дій, в якому кожній бібліотеці нашого рівня буде визначено відповідне належне місце подальшого і навіть інноваційного розвитку в глобальному інформаційному просторі для наповнення його національними особливостями.

Використана література

1. Архівна довідка. – Лист директора ДАХО № 01-22/321 від 27.11.2009 р. – 2 ст.
2. Сельскохозяйственная библиотека Центральная научная Южного отделения ВАСХНИЛ / под ред. А.В. Кудрицкого // Энциклопедический справочник. – Изд 2-е. – К. : Главред. Укр. Сов. Энциклопедии, 1985.
3. ЦДАВО України. – ф. 2., оп. 5, спр. 1353, арк. 345–347.
4. Вергунов В.А. Державна наукова сільськогосподарська бібліотека УААН : історія і сьогодення / В.А. Вергунов. – К. : Аграр. наука, 1999. – 56 с.
5. Зубець М.В. Напрями економічного зростання агропромислового комплексу України / М.В. Зубець. – К. : Аграр. наука, 1999. – 56 с.
6. Вергунов В.А. Стан та перспективи інформаційно-бібліотечного забезпечення наукових досліджень в системі установ Української академії аграрних наук / В.А. Вергунов. – К. : ННЦ «ІАЕ» УААН, 2008. – С. 9-10.
7. Блюм Я. Біоенергоконверсія – сучасне і майбутнє аграрної галузі / Я. Блюм, О. Старинець, Г. Заболотний // Голос України. - № 160 (4910), вівторок. – 31 серпня. – 2010. – С. 14.
8. Татарчук Л.М. З досвіду впровадження технологій штрихового кодування в Державній науковій сільськогосподарській бібліотеці Української академії аграрних наук / Л.М. Татарчук // Вісник Книжкової палати. – 2009. - № 12. – С. 21-23.
9. Вилегжаніна Т. Інновації – визначальний фактор розвитку бібліотек України / Т. Вилегжаніна // Бібл. планета. – 2009. – № 3. – С. 6.
10. Зубець М.В. Утвердження інноваційної моделі в системі аграрної науки / М.В. Зубець, С.А. Володін // Вісник аграрної науки. – 2010. – № 3. – С. 6.
11. Матеріали до проекту Постанови Кабінету Міністрів України : «Про Концепцію розвитку інформаційно-бібліотечної справи в Україні» / ННЦ «ІАЕ УААН». – К., 2009. – 29 с.
12. Польська сільськогосподарська книга у фондах Державної наукової сільськогосподарської бібліотеки Української академії аграрних наук та науково-дослідних установ і вищих навчальних закладів аграрного профілю (1771-2008 рр.) : наук.-доп. бібліогр. показ. / УААН, ДНСГБ; укл. : В.А. Вергунов, В.І. Головенко, Н.Ф. Басун, М.М. Щербань, О.О. Бойченко ; наук. ред. В.А. Вергунов. – Вінниця, 2009. – 283 с.; Польська книга у фондах ДНСГБ УААН / УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка; Уклад. : В.А. Вергунов, В.І. Головенко, А.А. Устиновська, Н.Ф. Басун, М.М. Щербань ; наук. ред. В.А. Вергунов. – К., 2008. – 126 с.
13. Зубець М.В. Економічні аспекти реформування аграрно-промислового комплексу України / М.В. Зубець, М.Д. Безуглий. – К. : Аграр. наука, 2010. – С. 17.
14. Вергунов В.А. Наукова діяльність бібліотек : чи може вона зашкодити інформатизації та культурі України? (нотатки до урядового законопроекту 3077) / В.А. Вергунов. – К., 2009. – 59 с.